Raad
voor de leefomgeving
en infrastructuur

Bezuidenhoutseweg 30
2594 AV Den Haag

Postbus 20906
2500 EX Den Haag

info@rli.nl
www.rli.nl

T (+31)6 2180 0302

Aan de staatssecretaris Participatie en Integratie
De heer drs. J.N.J. Nobel
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

Datum:	3 december 2025	**Contactpersoon:**	Dr. mr. Stephan Berndsen
Kenmerk:	Rli-2025/659	**Telefoon:**	06-12440146
Cc:		**E-mail:**	stephan.berndsen@rli.nl
Bijlage(n):	1		

Betreft: Rli-advies 'Eerlijk Verduurzamen'

Geachte heer Nobel,

Met genoegen bieden wij u hierbij ons advies 'Eerlijk Verduurzamen: randvoorwaarden voor rechtvaardig beleid' aan. Het advies is tevens aangeboden aan de minister van Klimaat en Groene Groei. Dit is in onze ogen een logische keuze, omdat we in dit advies er voor pleiten om verduurzamingsbeleid structureel te verbinden met het sociale domein – verduurzaming biedt immers ook uitgelezen kanten om mensen in een kwetsbare maatschappelijke positie beter mee te laten komen in de maatschappij. Ook aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer hebben wij dit advies aangeboden.

Aanleiding en urgentie

De verduurzaming van Nederland stokt. Een belangrijke oorzaak is dat veel mensen het beleid oneerlijk vinden. Zij vinden bijvoorbeeld dat er veel wordt gevraagd van burgers, terwijl grote bedrijven hun gang mogen blijven gaan. Of dat de doorsnee-Nederlander krom moet liggen voor kostbare duurzaamheidsmaatregelen, terwijl mensen met een hoger inkomen daar geen last van hebben. Het zijn vooral mensen in een kwetsbare sociaal-economische positie die de meeste last ondervinden van duurzaamheidsproblemen – zoals luchtvervuiling, verlies aan biodiversiteit en klimaatverandering – terwijl zij het minst bijdragen aan deze problemen omdat zij het minst consumeren. Eerlijk verduurzamen betekent dat iedereen mee kan doen en dat iedereen die mee kan doen, dat doet. Ook de lusten en lasten moeten eerlijk verdeeld zijn. Momenteel is dat onvoldoende het geval.

In ons advies proberen wij deze centrale vraag te beantwoorden: aan welke randvoorwaarden moet verduurzamingsbeleid voldoen om zowel eerlijk als effectief te zijn?

Conclusies

Uit onze analyse trekken we de volgende vier conclusies.

Overheidsbeleid voor verduurzaming vergroot maatschappelijke ongelijkheid

Verduurzaming grijpt diep in de levens van mensen. Niet iedereen kan even goed meekomen met deze veranderingen. Overheidsbeleid zou iedereen in staat moeten stellen om mee te doen met verduurzaming. Dat is nu niet het geval. Veel mensen kunnen niet goed uit de voeten met onderdelen van het beleid, zoals subsidieregelingen en mogelijkheden om te lenen. Hierdoor lopen grote groepen mensen de voordelen van verduurzaming mis, vooral mensen in een kwetsbare maatschappelijke positie. Voor hen vormt verduurzaming zo een extra barrière om goed mee te komen in de maatschappij in plaats van dat het hen helpt.

Onrechtvaardigheid die mensen ervaren brengt verduurzaming in gevaar

Doordat het huidige verduurzamingsbeleid van de rijksoverheid de maatschappelijke ongelijkheid vergroot, vinden veel mensen het onrechtvaardig. Dit ondermijnt het draagvlak en stagneert de verduurzaming. Deze vertraging raakt vooral mensen in een kwetsbare sociaal-economische positie. Juist zij hebben op de korte en lange termijn het meest te winnen bij verduurzaming, zoals een lagere energierekening en een groene wijk met schone lucht.

Overheidsbeleid heeft te weinig oog voor de menselijke kant van verduurzaming

De rijksoverheid heeft bij de ontwikkeling en uitvoering van het verduurzamingsbeleid lange tijd te weinig oog gehad voor de sociaal-economische effecten van dat beleid. Deze werden niet vooraf in kaart gebracht. Daarnaast was veel beleid gericht op burgers en bedrijven die veel vervuiling veroorzaken. Zij werden met subsidies verleid tot verduurzaming. Hierdoor ontstond bij mensen het beeld dat het beginsel 'de vervuiler betaalt' geen recht werd gedaan – in tegendeel: de vervuiler *werd* betaald. De focus op snel resultaat tegen lage kosten voor de overheid is begrijpelijk, maar leidde er ook toe dat er te weinig is gedaan voor minder kapitaalkrachtige mensen en kleine ondernemers.

Overheid zet mensen die kunnen verduurzamen te weinig aan tot actie

Het huidige verduurzamingsbeleid zorgt er niet voor dat iedereen die kan verduurzamen, dat ook doet. Kapitaalkrachtige mensen en bedrijven die goed in staat zijn om op eigen kracht duurzame keuzes te maken, doen dat in de praktijk lang niet altijd. Het is van groot belang dat dit verandert: eerlijke en effectieve verduurzaming vraagt dat iedereen naar draagkracht meedoet.

Aanbevelingen

Wij komen tot drie aanbevelingen die zijn onderverdeeld in een aantal sub-aanbevelingen.

1. Verbind verduurzaming met rechtvaardigheid

1.1 Verbind verduurzamingsbeleid met het sociale domein

De fysieke leefomgeving is inherent verbonden met het dagelijks leven van mensen. Wij adviseren dan ook om verduurzamingsbeleid te verbinden met sociaal-economisch en sociaal-cultureel beleid. Door verduurzamingsbeleid te koppelen aan bijvoorbeeld armoedebeleid en/of gezondheidsbeleid, sluit het beter aan bij de problemen die mensen dagelijks ervaren.

1.2 Monitor de sociaal-economische en sociaal-culturele impact van duurzaamheidsproblemen en verduurzamingsbeleid en bediscussieer deze

Momenteel zijn er te weinig gegevens beschikbaar over de impact van zowel duurzaamheidsproblemen als verduurzamingsmaatregelen. Wij raden aan dat kennisinstituten als het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Planbureau (CPB), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hierover stelselmatig rapporteren. Daarnaast adviseren wij de rijksoverheid om een

rechtvaardigheidsrapportage te ontwikkelen die inzichtelijk maakt wat de sociaal-economische effecten van (nieuw) verduurzamingsbeleid zijn en hoe mensen daar tegenaan kijken. Deze rapportages moeten een rol spelen in de beleids- en besluitvorming.

1.3 Veranker het recht op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving

Wettelijke erkenning van het recht op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving, beschermt mensen beter tegen de schadelijke gevolgen van milieuvervuiling. Wij onderschrijven dan ook de aanbeveling van het College voor de Rechten van de Mens om te streven naar een bindend recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu.

Aanbeveling 2. Zorg dat iedereen kan meedoen

2.1 Werk wijkgericht en benut en versterk lokale initiatieven

De overheid moet mensen die dreigen achter te blijven in de verduurzaming zo veel mogelijk helpen. Dat kan het beste op lokaal niveau, door daar verduurzaming te verbinden met sociaal-economische en sociaal-culturele onderwerpen. Wij adviseren een wijkgerichte aanpak met wijkteams die samenwerken met lokale organisaties. Het Rijk doet er goed aan om gemeenten te voorzien van structurele middelen om dit mogelijk te maken.

2.2 Houd bij het ontwikkelen van verduurzamingsbeleid rekening met diversiteit in de samenleving

Meer aandacht voor de grote diversiteit in de samenleving bij het vormgeven van beleid, zorgt er voor dat dat beleid beter aansluit bij de leefwereld van mensen. Een goede manier om dit te waarborgen, is het voorleggen van beleidsvoorstellen aan panels van burgers en kleine ondernemers. Daarnaast denken wij dat binnen de rijksoverheid teams van rechtvaardigheidscoaches beleidsmakers via praktijkleertrajecten bewust kunnen maken van het belang van rechtvaardige verduurzaming.

Aanbeveling 3. Zorg dat iedereen die kan meedoen, dat ook doet

3.1 Stel kaders die duurzaamheid voor iedereen tot de standaard maken

Deze kaders werken twee kanten op. Enerzijds helpen ze op structureel niveau om iedereen te laten meedoen aan verduurzaming. Zo zorgt een verplicht goed energielabel voor alle huurwoningen ervoor dat iedereen – ongeacht zijn of haar sociaal-economische positie – de vruchten plukt van een energiezuinige en gezonde woning. Anderzijds zorgen ze ervoor dat mensen die kunnen verduurzamen maar dat nu niet doen, wél gaan verduurzamen. Het uitfaseren van vervuilende producten leidt er toe dat iedereen duurzame producten zal kopen en dus meedoet aan verduurzaming.

3.2 Voer eerlijke beprijzing in door middel van een duurzaamheidsheffing- en dividend

Beprijzing is een effectieve manier om overmatige consumptie die tot duurzaamheidsproblemen leidt, te beperken. Een interessante optie is een ‘duurzaamheidsheffing’ waarbij de opbrengsten aan burgers worden uitgekeerd als een generiek ‘duurzaamheidsdividend’. Hierdoor worden minder kapitaalkrachtige mensen niet onevenredig hard geraakt door de heffing. De raad roept de regering op om deze optie nader te verkennen.

Wij hopen van harte dat dit advies u helpt bij de zoektocht naar eerlijk en effectief verduurzamingsbeleid.

Hoogachtend,
Raad voor de leefomgeving en infrastructuur,

Raad
voor de leefomgeving
en infrastructuur

dr. J.J. van Dijk
Voorzitter

dr. mr. S.M. Berndsen
Algemeen secretaris